

Hoe wordt in het Nieuwe Testament over God gesproken?

Verschenen in: J.M. van 't Kruis (red.), *Protestantse bronnen over God*, Zoetermeer, Boekencentrum, 2011, 24-37 en op www.riemerroukema.nl

Riemer Roukema

De God van Israël en de goden van de volken

Na de behandeling van het geloof in God volgens het Oude Testament gaan we verder met het Nieuwe Testament. Hoe wordt in de geschriften die daarin zijn opgenomen over God gesproken? Toen een schriftgeleerde eens aan Jezus vroeg wat het belangrijkste gebod was, antwoordde hij: 'Luister, Israël! De Heer, onze God, is de enige Heer; heb de Heer, uw God, lief met heel uw hart en met heel uw ziel en met heel uw verstand en met heel uw kracht' (Marc. 12:29-30). Dit antwoord ontleende Jezus aan Deuteronomium 6:4-5. Het laat zien dat hij het geloof in de God van Israël vanzelfsprekend deelde met zijn joodse tijdgenoten. Telkens wanneer hij sprak over God, de Vader in de hemel, bedoelde hij de God die de joden kenden uit de Schriften die door christenen het Oude (of Eerste) Testament worden genoemd. Zo verwees hij eens, in een gesprek over de opstanding uit de dood, naar 'de God van Abraham, de God van Isaak en de God van Jakob'. Over deze God zei hij toen: 'Hij is geen God van doden, maar van levenden' (Marc. 12:26-27; Ex. 3:6). Jezus riep zijn volgelingen ertoe op in het dagelijks leven op God te vertrouwen en diens koninkrijk te zoeken (Mat. 6:25-33). God wordt als 'Vader' aangeropen in het gebed dat Jezus aan zijn leerlingen leerde (Mat. 6:9-13; Luc. 11:2-4). In vreugde en verdriet bad Jezus zelf ook tot God als zijn hemelse Vader (Mat. 11:25-27; 26:39, 42).

Zoals de joden geloofden in de God van hun voorouders, zo geloofden andere volken in andere goden. De overtuiging dat God of de goden niet bestonden, kwam ten tijde van het vroege christendom wel voor, maar was niet wijd verbreid. Sommige Griekse filosofen waren al tot de conclusie gekomen dat het bestaan van goden een menselijk bedenksel was. Andere filosofen namen aan dat goden wel konden bestaan, maar rekenden er niet op dat zij enigerlei invloed op de mensen uitoefenden. Die laatste groepering wordt naar hun leermeester Epicurus de Epicureeërs genoemd. Met hen kwam de apostel Paulus in gesprek toen hij in Athene was (Hand. 17:17-21).

In het algemeen waren de mensen in de tijd waarin de geschriften van het Nieuwe Testament zijn ontstaan echter zeer religieus en geloofden zij in allerlei goden. Dat blijkt bijvoorbeeld in het boek Handelingen. Daar staat beschreven dat Paulus en Barnabas in Lystra werden aangezien voor goden die in mensengedaante waren afgedaald. Barnabas werd beschouwd als de god Zeus en Paulus als de god Hermes (Hand. 14:11-12). Ook toen Paulus na een schipbreuk op Malta was aangespoeld en na een slangenbeet ongedeerd bleef, meenden sommige bewoners van het eiland dat hij een god was (Hand. 28:1-6). In een van zijn brieven erkende Paulus dat er heel wat goden en heren zijn, al noemde hij hen liever 'zogenaamde goden' (1 Kor. 8:5). De goden van de niet-joodse volken beschouwde hij als afgoden die geen echte goden waren, maar demonen van wie een kwade invloed uitging (1 Kor. 8:7; 10:19-20). Aan de christenen in Tessalonica schreef hij verheugd dat zij zich van die afgoden hadden bekeerd tot de levende en ware God (1 Tess. 1:9). Net als Mozes en de profeten van het oude verbond verfoeide Paulus de verering van beelden van mensen en dieren (Rom. 1:23; vgl. bijv. Ex. 20:4-5; Jes. 44:9-20; 46:1-7). Zo getuigt het Nieuwe Testament van het verschil tussen God en de afgoden, waarover we in het Oude Testament veel vaker lezen. In de wereld waarin het christendom is ontstaan, speelde niet de vraag: 'bestaat God?', maar: 'welke God kunnen wij vertrouwen en dienen wij te gehoorzamen?'

Bestaat God wel?

Omdat, zoals gezegd, de mensen in die tijd in het algemeen zeer religieus waren en derhalve in allerlei goden en machten geloofden, is het Nieuwe Testament geschreven tegen een geheel andere achtergrond dan het huidige Europa. Weliswaar zijn ook in ons land genoeg mensen op hun eigen manier religieus, of zij nu christen zijn of een andere overtuiging hebben, maar kenmerkend voor onze cultuur is toch dat veel mensen met 'God' amper of geen rekening houden. Dit verschil tussen de wereld van het Nieuwe Testament en onze eigen tijd en cultuur brengt met zich mee dat het Nieuwe Testament vrijwel niet ingaat op de moderne vraag of God er wel is. De vraag naar Gods bestaan wordt eenmaal kort beantwoord met de volgende uitspraak: 'Zonder geloof is het onmogelijk God vreugde te geven; wie hem wil naderen moet immers geloven dat hij bestaat' (Hebr. 11:6). Eigenlijk staat er in de oorspronkelijke taal, het Grieks: 'want wie tot God komt, moet geloven dat hij er is'. Met die laatste woorden ('dat hij er is') greep de auteur terug op het verhaal van de openbaring van Gods naam bij de brandende doornstruik, waar Mozes geroepen werd om het volk Israël uit Egypte te bevrijden. We lezen daar dat God toen tegen Mozes zei: 'Ik ben die ik ben' (Ex. 3:14). In de Nieuwe Bijbelvertaling is dit aldus weergegeven: 'Ik ben die er zijn zal'. In die trant omschreef ook de ziener van het boek Openbaring God met deze woorden: 'hij die is, die was en die komt' (Op. 1:4). Kortom, dát God er is, staat in het Nieuwe Testament niet ter discussie. De mens die daaraan twijfelt, wordt ertoe opgeroepen in God te geloven en hem te vertrouwen. Daaraan is het gehele elfde hoofdstuk van de brief aan de Hebreëen gewijd.

Hoe bestaat God? Het Evangelie van Johannes

Aangezien het Nieuwe Testament amper ingaat op de vraag of God bestaat, kan het de indruk wekken dat het ons in dat opzicht teleurstelt. De nieuwtestamentische geschriften gaan echter wel in op een andere vraag die daarmee nauw verwant is. Het duidelijkst wordt die andere vraag aan de orde gesteld in het Evangelie van Johannes. Volgens de traditionele opvatting, die nog steeds breed wordt gedeeld, is dit Evangelie geschreven aan het einde van de eerste eeuw van onze jaartelling.

In het begin van zijn boek erkende de evangelist: 'Niemand heeft God ooit gezien' (Joh. 1:18). Bovendien vermeldde hij verderop de woorden die Jezus tot zijn gesprekspartners sprak over de Vader: 'u hebt zijn stem nooit gehoord en zijn gestalte nooit gezien' (Joh. 5:37). In iets andere woorden herhaalde Jezus dit toen hij zei: 'Niet dat iemand ooit de Vader gezien heeft' (Joh. 6:46). In het Evangelie van Johannes wordt dus herhaaldelijk uitgesproken dat niemand ooit God heeft gezien. Daaruit vloeit onvermijdelijk de volgende vraag voort: als God voor mensen onzichtbaar is, hoe zouden zij hem dan ooit kunnen leren kennen? Dát is de vraag waarop het Nieuwe Testament in diverse toonaarden wel ingaat: hoe kunnen mensen God kennen? Ofwel: hoe is God?

Zoals we hebben gezien, bevat het Oude Testament tal van getuigenissen over mensen die Gods stem hebben gehoord. Omdat God mensen aansprak, kunnen we zeggen dat hij zich aan hen liet kennen door zijn stem ofwel door zijn woord. Over dat 'woord' wordt ook wel gezegd dat God daardoor handelt en dat hij het erop uitstuurt (Ps. 107:20; 147:15; Jes. 55:11). Zo wordt betuigd dat de hemel is gemaakt door het woord van de HEER (Ps. 33:6). Volgens het boek Genesis is niet alleen de hemel maar ook de aarde geschapen doordat God begon te spreken (Gen. 1). Bovendien wordt in het Oude Testament regelmatig verteld dat God zijn hoogste Engel (de Engel van de HEER) stuurde om zijn volk te bevrijden of om aan mensen een boodschap over te brengen (bijv. Gen. 16:7-14; Ex. 3:2; 14:19; Re. 2:1; 6:11-12). In het deuterocanonieke boek Wijsheid is het Gods woord dat een begin maakt met Israëls bevrij-

ding uit Egypte (Wijsh. 18:14-16). Ook in andere joodse boeken van die tijd is er regelmatig sprake van dat God zich aan mensen bekendmaakt door middel van zijn woord.

Bij die oudtestamentische en joodse traditie knoopt de openingszin van het Evangelie van Johannes aan. Die luidt: ‘In het begin was het Woord, het Woord was bij God en het Woord was God. Het was in het begin bij God. Alles is erdoor ontstaan en zonder dit is niets ontstaan van wat bestaat’ (Joh. 1:1-3). Voor wie niet bekend is met de oudtestamentische en de joodse traditie, zijn dit raadselachtige zinnen, maar voor wie het Oude Testament goed kent, is het meteen duidelijk waarop de evangelist hier zinspeelde. Evenals in het toenmalige jodendom wordt ‘het Woord’ hier beschreven als een aparte hemelse gestalte naast God, waardoor alles is ontstaan. Het bijzondere van het Evangelie van Johannes is echter dat het, uitgaande van die oude traditie, vertelt dat dit Woord van God mens is geworden en onder ons heeft gewoond (Joh. 1:14). De evangelist betuigde dat dit heeft plaatsgevonden in de persoon van Jezus Christus. Hij schreef dat wij door hem Gods luister hebben gezien, en dat hij vol van genade en waarheid is. In dat verband noemde hij Jezus ook ‘de enige (of: eniggeboren) Zoon van de Vader’ (Joh. 1:14).

Anders gezegd: het Evangelie van Johannes betuigt dat God zich aan mensen heeft laten kennen door zijn Woord. Dat Woord wordt voorgesteld als een hemelse, goddelijke gestalte van vóór de schepping van de wereld. Sinds het begin bestond het naast God, en uiteindelijk is het mens geworden in de persoon van Jezus. Vandaar dat we direct na de uitspraak ‘Niemand heeft God ooit gezien’ lezen: ‘maar de enige Zoon, die zelf God is, die aan het hart van de Vader rust, heeft hem doen kennen’ (Joh. 1:18). Dit betekent dat Jezus, Gods Woord en Zoon, volgens het Evangelie van Johannes degene is door wie God zich aan mensen bekend gemaakt heeft. Vandaar dat we er ook lezen dat God in zijn liefde voor de wereld zijn Zoon daarheen heeft gestuurd (Joh. 3:16), en dat God de Vader hem alles in handen heeft gegeven (Joh. 3:35). De onzichtbare God is dus actief op de wereld betrokken, en dit komt tot uiting in de werkzaamheid van Jezus (Joh. 5:17). In zijn onderricht sprak Jezus dan ook regelmatig over zijn Vader. Zo zei hij dat de Vader mensen zoekt die hem aanbidden in Geest en in waarheid (Joh. 4:23-24).

Willen mensen weten hoe God is, dan kunnen zij, volgens dit Evangelie, naar Jezus luisteren en kijken. In de beschrijving van de evangelist zei Jezus daarom aan het eind van zijn leven: ‘Als jullie mij kennen, zullen jullie ook mijn Vader kennen, en vanaf nu kennen jullie hem, want jullie hebben hem zelf gezien’ (Joh. 14:7). En vlak daarop: ‘Wie mij gezien heeft, heeft de Vader gezien. (...) de Vader, die in mij blijft, doet zijn werk door mij. Geloof me: ik ben in de Vader en de Vader is in mij’ (Joh. 14:9-10).

Volgens het Evangelie van Johannes heeft God zich dus bij uitstek laten kennen in de mens Jezus. Hoe kunnen mensen God kennen? Dit Evangelie antwoordt: In zijn Woord en Zoon is hij zelf mens geworden. Anders gezegd: In Jezus heeft God zijn naam – dat betekent: zijn wezen – geopenbaard (Joh. 17:6).

Is Jezus zelf God?

Het Evangelie van Johannes wekt sterk de indruk dat het Jezus beschrijft als God op aarde. Aan het einde van het Evangelie erkende Jezus’ twijfelende leerling Thomas, acht dagen na diens opstanding uit de dood, hem als ‘Mijn Heer en mijn God’ (Joh. 20:28). In het midden van het evangelie staat een indirect getuigenis van Jezus’ goddelijke identiteit. Zijn joodse gesprekspartners klaagden hem daar aan wegens godslastering, omdat hij als mens zou hebben beweerd God te zijn (Joh. 10:33). Opmerkelijk genoeg staat echter nergens in dit evangelie met zoveel woorden dat Jezus zichzelf God heeft genoemd. Wel staat er dat hij zich Gods Zoon had genoemd en dat hij had gezegd: ‘de Vader en ik zijn één’ (Joh. 10:30, 36). Bij een eerdere botsing wordt beschreven dat Jezus God zijn Vader noemde. Ook toen leidden

zijn tegenstanders daaruit af – aldus de evangelist – dat hij zich met God gelijkstelde (Joh. 5:18). Deze getuigenissen stemmen overeen met de openingswoorden van dit Evangelie, die handelen over het Woord dat in de persoon van Jezus Christus mens is geworden. Daar staat niet alleen dat het Woord bij God was, maar ook dat het zelf God was (Joh. 1:1).

Jezus' goddelijke identiteit wordt in dit Evangelie voorts betuigd in de vele malen dat hij de woorden 'Ik ben' uitsprak (bijv. Joh. 6:20; 8:12, 24, 28; 10:11). Daarmee zinspeelde hij op de naam van God, 'Ik ben die ik ben' (Ex. 3:14), en op de vele uitspraken 'Ik ben het' in naam van God de HEER in het boek Jesaja (bijv. Jes. 43:10; 25; 48:12, 17).

Zo blijkt het Evangelie van Johannes de mens Jezus inderdaad te beschrijven als God. Daarmee is niet gezegd dat hij identiek was met God de Vader, want Jezus sprak vaak óver zijn Vader, en dan bedoelde hij niet zichzelf. Dit blijkt ook wanneer hij tot God bad (Joh. 11:41-42; 12:27-28; 17:1-26). We zien dus dat hij in dit Evangelie wordt beschouwd als God naast God. God is volgens dit getuigenis niet alleen onzichtbaar en hoog verheven, maar ook menselijk en de mensen nabij. Gaan we af op dit Evangelie, dan blijkt Gods identiteit dus meervoudig te zijn.

Reacties op het Evangelie van Johannes

Voor christenen die enigszins met de Bijbel bekend zijn, zijn dit bekende geluiden, maar sinds lange tijd roepen zij ook bevreemding en weerstand op. Wie zich als modern mens in dit evangelie verdiept, treedt een vreemde wereld binnen. Opmerkelijk genoeg vermeldt het Evangelie van Johannes echter zelf ook al regelmatig de kritiek die werd opgeroepen door de hoge visie op Jezus als Gods Zoon die zelf ook God is (bijv. Joh. 5:18; 6:41-42, 60; 10:31-39). De discussies tussen Jezus en zijn tegenstanders weerspiegelen de twistgesprekken die de eerste generaties van christenen hebben gevoerd met die joden die niets moesten hebben van deze hoge visie op Jezus. Deze joden meenden veeleer dat Jezus door een duivelse geest was geïnspireerd (Joh. 7:20; 8:48, 52; 10:20).

Maar niet alleen in de begintijd, toen het Evangelie van Johannes is geschreven, ook later, de eeuwen door, heeft deze verheven visie op Jezus kritiek opgeroepen. Hoe kan immers een mens, Jezus van Nazaret, tegelijk God zijn? Hoe is het mogelijk dat God de Vader heel zijn werk aan die ene mens heeft toevertrouwd? Is dit niet strijdig met de belijdenis van het volk Israël dat zijn God de enige HEER is, of anders gezegd: dat er één God is (Deut. 6:4)? Dat geloof beaamde Jezus toch ook, en dat wordt toch elders in het Nieuwe Testament bevestigd (Marc. 12:30; Jak. 2:19)? We kunnen ons afvragen of het Evangelie van Johannes, met zijn hoge visie op Jezus, in het Nieuwe Testament misschien een uitzonderingspositie inneemt. We richten daarom onze aandacht op enkele andere geschriften van het Nieuwe Testament, om te beginnen op de brieven van Paulus.

De brieven van Paulus

Zoals bekend heeft de apostel Paulus geen evangelie geschreven, maar wel enkele brieven aan christelijke gemeenten en personen. Zijn brieven zijn de oudste geschriften van het Nieuwe Testament, en stammen uit de jaren vijftig en de vroege jaren zestig van de eerste eeuw van onze jaartelling. Ze zijn dus veel vroeger geschreven dan het Evangelie van Johannes. In die brieven lezen we, in andere bewoordingen dan in dat Evangelie, toch al vrijwel dezelfde opvatting over de centrale en hoge positie van Jezus Christus als degene in wie Gods bedoeling met de mensheid aan het licht is gekomen.

Vanzelfsprekend geloofde Paulus als jood in God, maar er vond een ommekeer in zijn leven plaats toen – zoals hij schreef – God zijn Zoon in hem openbaarde (Gal. 1:15-16). Dit wekt de indruk dat Paulus op mystieke wijze in aanraking kwam met Jezus Christus. Elders

schreef hij dat hij Jezus heeft gezien doordat deze, als de opgestane Heer, aan hem was verschenen (1 Kor. 9:1; 15:8). In het boek Handelingen lezen we hoe, in een verschijning van hemels licht, Jezus Paulus heeft aangesproken toen deze op weg was naar Damascus (Hand. 9:3-6; 22:6-8; 26:12-18).

Dat God zijn Zoon in Paulus openbaarde (Gal. 1:15-16) betekent dat, als Paulus God echt wilde dienen, hij hem eerst moest leren kennen via Jezus Christus. Dat gold volgens Paulus ook voor de mensheid als geheel. Aan het begin van zijn brief aan de Romeinen wijddede hij enkele strenge hoofdstukken aan Gods oordeel over de zonden van de mensheid, zowel van joden als van Grieken. Maar daarna schreef hij dat 'Gods gerechtigheid' aan het licht was gekomen voor allen die geloven in Jezus Christus (Rom. 3:21-22). Dit betekent dat mensen aan Gods strenge oordeel konden ontsnappen als zij geloofden in zijn barmhartigheid, die hij had bekend gemaakt in Christus. Door zijn dood en opstanding had Christus namelijk Gods vergeving van hun zonden teweeggebracht. Elders schreef Paulus dat God zijn Zoon heeft gezonden 'om ons vrij te kopen van de wet', namelijk van de vele verplichtingen van de wet van Mozes (Gal. 4:4-5).

Dat Paulus niet aarzelde om God en Jezus Christus op één lijn te stellen, blijkt uit zijn instemming met deze woorden: 'wij weten: er is één God, de Vader, uit wie alles is ontstaan en voor wie wij zijn bestemd, en één Heer, Jezus Christus, door wie alles bestaat en door wie wij leven' (1 Kor. 8:6). De meervoudigheid in God die wij in het Evangelie van Johannes opmerkten, is dus ook al te vinden bij de apostel Paulus. Volgens hem is er immers niet alleen één God, maar ook één Heer. Dat Jezus bij Paulus de trekken en zelfs de naam van God krijgt, blijkt voorts uit een hymnische passage in de brief aan de Filippenzen. Daar wordt beschreven hoe Jezus aanvankelijk in de hemel de gestalte van God had, maar daar afstand van nam door mens te worden en op aarde zelfs de dood aan het kruis te ondergaan. Daarna heeft God hem hoog verheven en hem de naam geschonken die elke naam te boven gaat; doorgaans neemt men aan dat hiermee de naam van de HEER, Jahweh, is bedoeld. Uiteindelijk zal ieder schepsel Jezus Christus erkennen als de Heer, tot eer van God de Vader (Fil. 2:5-11). Net als in 1 Korintiërs 8:6 worden God de Vader en Jezus de Heer hier in één adem genoemd.

Van al deze teksten geldt dat zij zowel handelen over God als over zijn Zoon, Jezus Christus. Steeds weer zien we dat Paulus niet over God wilde spreken los van zijn Zoon. Eenmaal gaf hij echter toe dat hij van Gods plannen weinig begreep. Aan het eind van een doorwrochte beschouwing over de vraag waarom veel joden niet in Jezus als de Christus geloofden, riep hij uit dat Gods oordelen ondoorgrondelijk zijn en zijn wegen onbegrijpelijk (Rom. 11:33). Maar meer kenmerkend voor Paulus is dat hij had besloten niets anders te prediken dan Jezus Christus, de gekruisigde (1 Kor. 2:2). In die dwaze boodschap over Jezus' ogenschijnlijke zwakheid had God immers, volgens Paulus, zijn wijsheid en kracht laten gelden (1 Kor. 1:18-25). Ieder onderzoek naar 'God in de brieven van Paulus' brengt ons onvermijdelijk bij Jezus Christus door wie God zijn wil en bedoeling met de wereld heeft bekend gemaakt.

Regelmatig wekt Paulus de indruk dat hij in zijn brieven teruggrijpt op oudere tradities. We mogen aannemen dat de formuleringen waarmee hij over God en Jezus Christus schreef, vaak niet door hem zelf bedacht waren, maar dat hij ze heeft ontleend aan anderen, die al vóór hem in Jezus geloofden. Het is opmerkelijk dat de vroege brieven van Paulus met hun nog oudere tradities over Jezus inhoudelijk overeenstemmen met het veel later geschreven Evangelie van Johannes.

De synoptische evangeliën

In de andere, 'synoptische' evangeliën die in het Nieuwe Testament zijn opgenomen, is het beeld van God die handelt en zich laat kennen in zijn Zoon Jezus niet wezenlijk anders, al

worden de accenten er wel anders gelegd. Volgens de Evangelien van Matteüs, Marcus en Lucas sprak Jezus in zijn onderricht vaak over het koninkrijk van God (of: van de hemel), hetgeen we ook kunnen vertalen als: het koningschap van God. Jezus had het dus over God, de Koning van de wereld, die zijn schepping naar haar doel zou leiden. Op indringende wijze sprak hij, bijvoorbeeld in de Bergrede (Mat. 5-7), over het gedrag en de keuzes die daarbij hoorden. Het doel van de schepping was een wereld waarin de zachtmoedigen het land zouden bezitten en de rijken met lege handen zouden worden weggestuurd (Mat. 5:5; Luc. 1:53). Jezus schetste van Gods toekomstige koninkrijk het beeld van een groot feest van alle volken, waaruit diegenen die niet in hem geloofden echter zouden worden uitgesloten (Mat. 8:11-12; 22:1-13).

In dat koninkrijk van God heeft Jezus volgens de synoptische evangeliën een centrale rol. Tot op zekere hoogte is Gods koninkrijk in zijn persoon al gekomen, hetgeen blijkt uit het feit dat Jezus demonen uiddreef (Mat. 12:28; Luc. 11:20). Daarmee was de macht van de duivel in principe al gebroken en bevestigde God zijn macht over de mensen. Op een vraag over de komst van het koninkrijk van God antwoordde Jezus met een rede over de komst van de Mensenzoon (Luc. 17:20-37; vgl. Mat. 24; Marc. 13); met die aanduiding Mensenzoon wordt in de evangeliën Jezus zelf bedoeld. Volgens de synoptische evangeliën blijkt God de komst van zijn koninkrijk tot stand te brengen door middel van zijn Zoon Jezus Christus. Dat hij in bijzondere zin Gods Zoon is, wordt in deze evangeliën in een groot aantal teksten betuigd (bijv. Mat. 3:17; 16:16; Marc. 14:61-62; Luc. 1:32, 35).

Evenals in het Evangelie van Johannes en in de brieven van Paulus krijgt Jezus ook in de synoptische evangeliën goddelijke trekken. Dit blijkt onder meer wanneer oudtestamentische teksten die oorspronkelijk over de HEER gaan, met betrekking tot Jezus worden geciteerd (bijv. Marc. 1:2-3). Impliciet wordt hij zo met de HEER geïdentificeerd. Ook vergaf Jezus aan mensen hun zonden, terwijl het vergeven van zonden traditioneel alleen aan God toekwam (Marc. 2:5-10). Evenals in het Evangelie van Johannes wordt van Jezus verteld dat hij, lopend over het meer van Galilea, 'Ik ben' zei om zijn leerlingen moed in te spreken (Marc. 6:50; vgl. Joh. 6:20). Dit lijkt wellicht slechts een bemoedigende uitspraak die geen extra aandacht verdient, maar tegen de oudtestamentische achtergrond verwijzen deze woorden, net als in het Evangelie van Johannes, naar de naam van God. Net als in het Evangelie van Johannes betuigde Jezus in de Evangeliën van Matteüs en Lucas dat de Vader hem alle dingen had toevertrouwd, en dat hij als de Zoon in zeer bijzondere zin met God vertrouwd was en aan mensen kennis van God kon geven (Mat. 11:27; Luc. 10:22). Aan het slot van het evangelie van Matteüs bevestigde Jezus als de opgestane Heer dat aan hem alle macht in de hemel en op de aarde was gegeven (Mat. 28:18).

Zo blijkt dat in de synoptische evangeliën het beeld van God door Jezus wordt bepaald en gekleurd. Ook wanneer hij gelijkenissen vertelde die ogenschijnlijk alleen over God en zijn koninkrijk gingen, dan nog was het Jezus die, als de gezaghebbende Heer en Zoon van God, dat onderricht gaf.

God manifesteert zich in zijn Geest

Tot dusver hebben we gezien dat in de besproken geschriften van het Nieuwe Testament God niet 'los' ter sprake wordt gebracht, maar steeds beschreven wordt als de Vader van zijn Zoon, Jezus Christus. Zo is het in de evangeliën steeds Jezus die over God spreekt en die hem als zijn Vader vertegenwoordigt.

Toch handelt en openbaart God zich volgens het Nieuwe Testament niet alleen in Jezus, maar ook in zijn Geest. Gods Geest wordt in het Oude Testament al regelmatig genoemd, maar komt in het Nieuwe Testament verhoudingsgewijs veel vaker voor. Dat Maria zwanger werd, wordt toegeschreven aan de heilige Geest (Luc. 1:35). Van Jezus wordt

beschreven dat de Geest van God op hem neerdaalde toen hij door Johannes de Doper in de Jordaan werd gedoopt (Mat. 3:16-17). Dankzij Gods Geest had Jezus het gezag om demonen uit te drijven, ten teken van de komst van Gods koninkrijk (Mat. 12:28). Door de Geest geïnspireerd dankte Jezus zijn Vader voor de bijzondere opdracht die hem was toevertrouwd, namelijk om God aan mensen te openbaren (Luc. 10:21-22).

We kunnen ons afvragen in hoeverre de Geest van God verschilt van God zelf. ‘God is Geest’, lezen we immers in het Evangelie van Johannes (Joh. 4:24). Jezus zei daar echter ook dat God zijn Geest aan mensen schenkt (Joh. 3:34). Die Geest is dus God zoals hij in mensen wil werken, zoals hij in het bijzonder werkzaam was in Jezus (vgl. Joh. 1:33).

Het Evangelie van Lucas vertelt hoe Jezus na zijn opstanding de komst van die Geest aankondigde, toen hij zei dat hij ‘de belofte van zijn Vader’ zou sturen, namelijk ‘kracht uit de hemel’ (Luc. 24:49; vgl. Hand. 1:5, 8). Het boek Handelingen beschrijft hoe die Geest, die ook al door Israëls profeten was aangekondigd, met het Pinksterfeest inderdaad over mensen werd uitgegoten (Hand. 2:1-21; Joël 2:28-32 / 3:1-5). Daar is te lezen hoe de Geest aan mensen vrijmoedigheid gaf om van Jezus’ opstanding en verhoging te getuigen, zodat ook anderen in hem gingen geloven (Hand. 2:22-40). In het Evangelie van Johannes sprak Jezus nog voor zijn dood veel uitvoeriger over de komst van de Geest, die daar ook ‘Trooster’ of (zo de NBV) ‘Pleitbezorger’ heet. Jezus zei daar nu eens dat de Vader die Geest zou sturen, en dan weer dat hij zelf die Geest die van de Vader kwam zou sturen (Joh. 14:15-17, 26; 15:26; 16:7-14). Volgens dit evangelie ontvingen Jezus’ leerlingen de Geest doordat hun Meester, na zijn opstanding uit de dood, op hen blies en hun zo die Geest meedeelde (Joh. 20:19-23).

Ook de apostel Paulus schreef regelmatig over de Geest. Volgens hem hadden zij die tot geloof in Jezus waren gekomen de Geest ontvangen (Gal. 3:1-5). Soms lijkt hij echter geen onderscheid te maken tussen de Geest en de opgestane Christus (Rom. 8:9-10). Eenmaal merkte hij zelfs op, met betrekking tot Christus de Heer: ‘De Heer is de Geest, en waar de Geest van de Heer is, daar is vrijheid’ (2 Kor. 3:17). Elders noemde hij de Geest, de Heer (Jezus Christus) en God in één adem parallel aan elkaar (1 Kor. 12:4-6). Dit deed hij eveneens in de bekende zegenbede: ‘De genade van de Heer Jezus Christus, de liefde van God en de gemeenschap met de heilige Geest zij met u allen’ (2 Kor. 13:13). Uit zulke teksten is af te leiden dat voor Paulus God de Vader, Jezus Christus en de heilige Geest nauw op elkaar betrokken zijn. Hiermee stemt het slot van het Evangelie van Matteüs overeen, want daar droeg de opgestane Christus zijn leerlingen op mensen te dopen ‘in de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest’ (Mat. 28:19). Uit al deze getuigenissen blijkt dat er in die tijd al een opmerkelijke visie op Gods drievoudigheid was ontstaan, zonder dat die visie dogmatisch was uitgekristalliseerd.

Van belang is dus dat volgens het Nieuwe Testament God zich enerzijds bekendmaakt en handelt in zijn Zoon Jezus Christus, en anderzijds in zijn Geest. Omdat ook van Jezus wel wordt gezegd dat hij de Geest geeft, blijkt daaruit hoezeer hij de functie van God op zich neemt.

Conclusie: hoe kunnen mensen God kennen?

In onze tijd is de vraag of God bestaat voor veel mensen buiten en binnen de kerk heel reëel. We hebben echter gezien dat de nieuwtestamentische geschriften amper rechtstreeks op die vraag ingaan. Wel hebben ze iets te melden over de vraag hoe mensen God kunnen leren kennen. Het Nieuwe Testament wijst dan in de eerste plaats op Jezus Christus als Gods Zoon en Woord. In zijn onderricht en wonderen, in zijn leven en sterven en opstanding heeft hij gewezen op God en kan hij worden gezien als degene die God bij uitstek vertegenwoordigt. In de tweede plaats wijst het Nieuwe Testament op de Geest van God, die mensen tot het geloof

in God en in Jezus inspireert.

Het is allerminst zeker of het resultaat van dit onderzoek naar ‘God in het Nieuwe Testament’ moderne mensen die sceptisch zijn over God tot andere gedachten zal brengen. Als Jezus het gezicht van God zou zijn, dan hoeft dat toch nog niets te zeggen over het bestaan van Jezus’ Vader in de hemel? Er is weinig kans dat wie zo redeneert bij God zal uitkomen. Daarom heeft het meer zin, andersom te redeneren. Wie zich richt op Jezus Christus, is langs die weg al in contact met God gekomen.